

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
"РОЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ
В ЗБЕРЕЖЕННІ ПРИРОДНИХ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ
ТА У ВПРОВАДЖЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ"
(3-4 жовтня 2019 р., Ужгород)**

3-4 жовтня 2019 р. в Ужгороді, з нагоди 20-річчя створення Ужанського національного природного парку, пройшла міжнародна науково-практична конференція "Роль природно-заповідних територій в збереженні природних та етнокультурних цінностей та у впровадженні цілей сталого розвитку".

Конференція організована Міністерством енергетики та захисту довкілля України й адміністрацією Ужанського національного природного парку.

У роботі наукового зібрання взяли участь науковці, природоохоронці, представники центральних та місцевих органів влади й громадськості з України, Польщі та Словаччини.

З вітаннями до учасників конференції звернулися заступниця голови Закарпатської обласної державної адміністрації Ольга Травіна, представник Міністерства енергетики та захисту довкілля України Володимир Коваль, голова Всеукраїнської екологічної ліги Тетяна Тимочко, маршалк польського Підкарпатського воєводства

Владислав Орті, керівники українських, польських та словацьких природоохоронних та наукових установ Федір Гамор, Василь Фенич, Річард Предкі, Мар'ян Гич, Ігор Куджей та інші.

На конференції з доповідями виступили: доктор біологічних наук, професор Стойко С.М. (в онлайн режимі) ("Історія створення Ужанського національного природного парку: його значення у збереженні біологічного, екосистемного, ландшафтного різноманіття Бескидів"), директор Ужанського національного природного парку, кандидат наук з державного управління, доцент Биркович В.І. ("Ужанський національний природний парк як складова світової природної, історичної та етнокуль-

турної спадщини"), голова Всеукраїнської екологічної ліги Тимочко Т.В. ("Участь громадськості у формуванні національної екологічної мережі"), відповідальний секретар Національного комітету України з програми ЮНЕСКО "Людина і біосфера" Ремінний В.Ю. ("Роль Національного комітету України з програми ЮНЕСКО "Людина і біосфера" у створенні національної мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО в Україні"), заступник директора національного парку "Полонини" (Словачина) Мар'ян Гич ("Охорона природи в транскордонному біосферному резерваті "Східні Карпати"), директор польського Бещадського парку народowego Річард Предкі ("Роль Бещадського парку народowego у формуванні та розвитку транскордонного біосферного резервату "Східні Карпати") та інші.

Виступаючи на конференції, доктор біологічних наук, професор, заслужений природоохоронець України, заступник директора Карпатського біосферного заповідника Гамор Ф.Д. детально зупинився на історичних передумовах та значенні Карпатського біосферного заповідника у створенні та розвитку Ужанського національного природного парку.

Наголошено, що організація за безпосередньої активної роботи Карпатського біосферного заповідника, транскордонного українсько-польсько-словацького біосферного резервату "Східні Карпати" та включення масиву "Стужиця-Ужок" до переліку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, надають Ужанському національному природному парку важливого міжнародного значення.

Проаналізовано найважливіші історичні передумови, які сприяли створення сучасного Ужанського національного природного парку.

По-перше, в 1908-1913 роках угорськими лісівниками, у верхів'ї басейну р. Уж, було організовано буково-ялицеві резервати "Тихий" та "Ясін", які, за ініціативою відомих чеських природодослідників А. Златніка та А. Гілітцера (Стойко, Копач, 2012), у

1932 році суттєво розширено (резерват на горі Кременець до 559,9 га, а резерват "Тихий" – до 110,3 га).

Наступним важливим кроком у збереженні цих унікальних природних екосистем є створення на їх базі, згідно Постанови Ради Міністрів УРСР від 28 жовтня 1974 року № 500, ландшафтного заказника загальнодержавного значення "Стужиця", площею 2592 гектари.

Створення угорськими та чеськими природодослідниками перших резерватів у Карпатах та затвердження урядом радянської України заказника "Стужиця", з метою збереження на українському прикордонні пралісових екосистем, дало насамперед можливість сформувавши трилатеральний українсько-словацько-польський біосферний резерват "Східні Карпати" та включити стужицькі букові праліси до переліку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Варто наголосити, що у цьому процесі важлива роль належить Карпатському біосферному заповіднику (Гамор, 2013). А найкращою ілюстрацією для цього можуть послужити цитати із офіційних документів, зокрема звернення Міністра охорони навколишнього природного середовища України Юрія Щербака до Кабінету Міністрів Української РСР (Гамор, Беркела, 2011).

Так, у листі від 4 листопада 1991 року Міністр пише: "З метою збереження спільними зусиллями неповторних природних цінностей міжнародного значення на територіях, прилеглих до державних кордонів України, Республіки Польща і Словацької Республіки, ґрунтуючись на принципах рівності і незалежності та керуючись дорученням Ради Міністрів Української РСР від 27 грудня 1988 р. № 12041/23, Мінприроди України, разом з відповідними міністерствами і відомствами, Закарпатським облвиконкомом проведена підготовча робота по створенню першого в Європі міжнародного біосферного заповідника в Східних Карпатах.

Міністрами охорони навколишнього середовища трьох країн 27.09.1991 р. у м. Устшики Дольні (Польща) підписаний Протокол про співробітництво в створенні заповідника, де передбачений механізм спільних дій з цього питання на завершальному етапі.

Зокрема, до підписання міжурядової угоди про створення спільного біосферного заповідника кожна із сторін спільно з національними комітетами по Програмі ЮНЕСКО "Людина і біосфера" після погодження зі своїми урядами підготують необхідні матеріали по створенню на своїх територіях біосферних заповідників і самостійно звернуться до ЮНЕСКО для їх реєстрації і включення в міжнародну мережу біосферних заповідників.

Після цього на базі трьох національних біосферних заповідників буде створено міжнародний біосферний заповідник.

Для виконання цієї вимоги з боку України пропонується перетворити існуючий Карпатський державний заповідник у біосферний, з включенням до його складу республіканського заказника "Стужиця"...

Інформуючи про роботу по створенню міжнародного біосферного заповідника, який буде мати велике значення в справі розвитку міжнародного співробітництва незалежної України по охороні унікальної і єдиної екосистеми Східних Карпат, просимо Вас доручити: Держкомдеревпрому, Академії наук України разом із Мінприроди України та Закарпатським облвиконкомом підготувати і вирішити в установленому порядку виділення навколо заповідника, в т. ч. заказника "Стужиця", зони для проведення наукових досліджень і встановлення моніторингу із збереженням на ній традиційної господарської діяльності та охоронної зони із заборонаю на ній діяльності, що шкідливо може впливати на охорону екосистем заповідника. Встановлення зони проводиться без вилучення у землекористувачів.

Академії наук України внести до Секретаріату Організації Об'єднаних Націй з питань науки, освіти і культури (ЮНЕСКО)

пропозиції про включення Карпатського державного заповідника до міжнародної мережі біосферних заповідників".

11 листопада 1991 року Кабінет Міністрів Української РСР (доручення за № 21423/14) підтримав ці пропозиції і доручив відповідним міністерствам і відомствам та Закарпатському облвиконкомом підготувати необхідні рішення.

Відповідно до цього доручення, з метою збереження типових природних екосистем, контролю за навколишнім середовищем у зоні Карпат, наказом об'єднання "Закарпатліс" та Закарпатського обласного комітету по охороні природи від 18.11.1991 р. № 50-42, створено на базі Карпатського державного заповідника і Державного ландшафтного заказника "Стужиця" Карпатський біосферний заповідник площею 38930 га.

По-друге, доручено директору Карпатського державного заповідника Ф.Д. Гамору у місячний термін подати національному комітету України по програмі "Людина і біосфера" ЮНЕСКО необхідні матеріали для реєстрації біосферного заповідника у секретаріаті ЮНЕСКО.

По короткому часі, 16 грудня 1991 року, у листі № 9-1/2-3-617 до Кабінету Міністрів України, Міністр Ю. Щербак пише: "З метою збереження унікальних природних комплексів Карпат і проведення в цій зоні багаторічних екологічних і біоценологічних досліджень, контролю за навколишнім природним середовищем з метою прогнозу можливих змін та на виконання доручення Кабінету Міністрів України від 11.11.91 р. № 21423/14 Академія наук України, Міністерства України, Держдеревпром України і Закарпатський облвиконком підтримали внесені Мінприроди України пропозиції і висловились за утворення Карпатського біосферного заповідника на базі Карпатського державного заповідника.

Для забезпечення виконання покладених на біосферний заповідник завдань щодо проведення моніторингу об'єднанням "Закарпатліс" разом з органами Мінприроди України визначені межі буферної зони та

зони традиційного господарювання Карпатського біосферного заповідника, землі яких не вилучаються у землекористувачів і режим їх використання не змінюється.

З урахуванням цього загальна площа біосферного заповідника буде становити 38930 гектарів, у т.ч. заповідної зони – 19278 гектарів, буферної зони – 11581 гектарів, зони традиційного господарювання – 8071 гектарів.

Національним комітетом України з програми "Людина і біосфера" підготовлені відповідні документи щодо реєстрації Карпатського біосферного заповідника в Секретаріаті ЮНЕСКО.

Міністерство охорони навколишнього природного середовища України просить Кабінет Міністрів України підтримати подане клопотання для подальшого звернення у Секретаріат ЮНЕСКО".

Кабінет Міністрів України 31 грудня 1991 року погодив створення Карпатського біосферного заповідника без додаткового вилучення земель у землекористувачів. А на першому засіданні Дорадчого комітету з питань біосферних резерватів програми ЮНЕСКО "Людина і біосфера" (Париж, 27-29 квітня 1992 р.), ухвалено рішення щодо включення Карпатського державного заповідника до Міжнародної мережі біосферних резерватів МАБ-ЮНЕСКО.

На підставі цього, Указом Президента України "Про біосферні заповідники в Україні" від 26 листопада 1993 року затверджено Карпатський біосферний заповідник на площі 38930 гектарів (у тому числі 19989 га заповідної зони), до складу якого увійшли і території нинішнього Ужанського національного природного парку (4250 га).

В цьому Указі Президента України було також записано: "Міністерству охорони навколишнього природного середовища України разом з Міністерством закордонних справ України і Академією наук підготувати матеріали, необхідні для підписання Угоди з Республікою Польща та Словацькою Республікою про створення міжнародного біо-

сферного заповідника "Східні Карпати". Ця частина Указу Президента України, до цього часу так і не виконана.

Важливу роль у створенні міжнародного біосферного резервату відіграла створена міністрами трьох країн Координаційна рада, до складу якої увійшли провідні науковці та представники природоохоронних міністерств України, Словаччини та Польщі (Гамор, 1991). Від України до її складу входили також директор Карпатського державного заповідника Ф.Д. Гамор, професори В.І. Комендар та С.М. Стойко, перший заступник начальника держуправління Мінприроди України І.П. Негря, заступник генерального директора виробничого об'єднання "Закарпатліс" І.І. Печер та заступник директора Жорнавського лісокомбінату О.С. Іванів.

Перше засідання цієї Ради, яке розробило стратегічні напрямки створення та діяльності міжнародного біосферного резервату у Східних Карпатах, пройшло 10-11 грудня 1991 року на базі Карпатського державного заповідника у м. Рахів. Серед проблем, які тут обговорювалися, було і питання: а що принесе жителям Карпатського регіону створення міжнародного біосферного резервату?

У цьому контексті важливим для розвитку Ужанського національного природного парку є й той факт, що на підставі номінації, підготовленої адміністрацією Карпатського біосферного заповідника, у 2007 році до складу Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Букові праліси Карпат", включено також і праліси Стужиці та Ужжа площею 2592 (ядрова зона) та 3615 га буферної зони.

Додамо також, що за дорученням в.о. Міністра екології та природних ресурсів України С.І. Курикіна (лист від 9.12.2015 р.) робоча група Карпатського біосферного заповідника, як провідної установи з управління об'єктом Всесвітньої спадщини букових пралісів, під керівництвом Ф.Д. Гамора, провела комплекс робіт із оцінки стану Стужицької частини об'єкта Всесвітньої спадщини, опрацювання картографічних матеріалів та уточнення його меж.

Ця робота стала важливим кроком для збереження цієї частини об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Загалом, створення на базі транскордонного українсько-польсько-словацького біосферного резервату "Східні Карпати", Ужанського національного природного парку, включення його масиву "Стужиця-Ужок" до переліку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО є важливим для збережен-

ня природних та культурних цінностей, впровадження в цьому регіоні стратегії сталого розвитку та поглиблення міжнародної співпраці.

Учасники конференції взяли участь в екскурсії до природних та історико-культурних об'єктів Ужанського національного природного парку та ознайомились з його туристично-рекреаційним потенціалом.

Гамор Ф.Д. Міжнародний біосферний заповідник у Східних Карпатах (інтерв'ю взяв В. Покин'єчерета) // Зоря Рахівщини, 25 грудня 1991 р.

Гамор Ф.Д. Збірник нормативно-правових документів з питань діяльності Карпатського біосферного заповідника / Ф.Д. Гамор, Ю.Ю. Беркела. – Ужгород: Карпатська вежа, 2011. – С. 174–175.

Гамор Ф. Транскордонна природоохоронна співпраця поглиблюється / Ф.Д. Гамор // Зелені Карпати, 2013, № 1-2 (37-38). – С. 27–29.

Стойко С. Сторіччя створення пралісових резерватів в Українських Карпатах / С. Стойко, В. Копач. – Львів: Ліга-Прес, 2013. – 60 с.

Ф.Д. Гамор